

ประสิทธิภาพการบริหารระบบเศรษฐกิจพอเพียง

ดร.สมจิตร อุดม*

บทนำ

กระแสสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และระบบการสื่อสารโทรคมนาคม ทำให้พฤติกรรมตอบสนองของประชาคมโลก มุ่งยึดแย้งแข่งขันไปสู่อนาคตที่ยาวไกลและรวดเร็ว จำเป็นต้องนำเอาทรัพยากรที่มีค่าทุกด้านมาบริโภคอย่าง พุ่มเพื่อย สนองความต้องการอย่างมหาศาลเกินความจำเป็น เป็นสังคมการบริโภคนิยม หรือกิเลสนิยม ทุกคนจะมีความถนัดการบริโภคมากกว่าการผลิต มีการแข่งขันสะสมวัตถุมากกว่าการพัฒนาจิตใจ ทำให้การ พัฒนาภาคเกษตรกรรมอ่อนแอ แรงงานภาคเกษตรกรรมมุ่งเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ผู้ใช้แรงงานขาดความรู้ ความสามารถและทักษะปฏิบัติ ทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากฝ่ายนายจ้าง ศักยภาพการผลิตสินค้าเพื่อส่งออก จำหน่ายยังต่างประเทศมีน้อยกว่าการนำเข้า ทำให้ประเทศไทยต้องขาดดุลการค้าอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่ประเทศ ของเรอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรที่ล้ำค่า ถ้าหากมีประสิทธิภาพในระบบการบริหารจัดการที่ดี ช่องว่าง ระหว่างการส่งออกกับการนำเข้าคงจะแคบลง การเสียดุลการค้าของประเทศก็จะน้อยลง โดยเฉพาะในยามที่ ประเทศตกอยู่ในภาวะวิกฤตทางสังคม การเมือง การศึกษา และเศรษฐกิจซึ่งเป็นระบบทุนนิยม รัฐบาลนำ งบประมาณมากระตุ้นเศรษฐกิจจากหญ้า สร้างหนี้ทั้งในและนอกระบบให้กับครัวเรือน ส่งเสริมการใช้จ่ายที่ สร้างนิสัยพุ่มเพื่อย สนองความต้องการในการบริโภคจนมีหนี้สินมากมาย แต่สภาพจริงในปัจจุบันนิสัยการ บริโภคของคนไทยยุคใหม่ขาดการออมและประหยัด แข่งขันจับจ่ายใช้สอยตามกระแสสื่อเพื่อสนองความ ต้องการด้านบริโภคเป็นหลักจนขาดสติยั้งคิดซั้งใจ ยกตัวอย่างเช่น ด้านผลิตภัณฑ์อาหาร- เครื่องดื่มบำรุง สุขภาพ บำรุงนิสัยอารมณ์ ได้แก่ ชาเขียว ชาจีน ชาไข่มุก อาหารชีวจิต สำหรับบำรุงร่างกาย ยาลดความ อ้วน อาหารจานด่วนในห้างสรรพสินค้า ด้านผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ วิทยุ รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ เครื่องเสียง ด้านแฟชั่น- เครื่องสำอาง ได้แก่ เสื้อเอวลอย กระโปรง – กางเกง เอวต่ำ ครีมหน้าแดง ครีมขัดไข่มันส่วนเกิน สบู่ และด้านศัลยกรรมตกแต่ง ได้แก่ การทำศัลยกรรม จมูก ตา คาง แก้ม ออก สะโพก เป็นต้น เป็นการสนองความต้องการในการแข่งขันการบริโภคที่ไม่มีวันสิ้นสุด จากสภาพปัญหาดังกล่าวสร้างผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตระดับครอบครัว ส่งผลให้ในขณะนี้ความวิกฤต เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ดี ด้วยพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงค้นคิด แนวทางพัฒนาประเทศบนพื้นฐานของความรับผิดชอบตามวิถีไทยและความเป็นไทย ซึ่งเป็นแนวคิดที่สามารถ มาช่วยบรรเทา แก้ไข และสร้างโอกาสให้กับคนไทยได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวข้างต้น ก็คือ ทฤษฎีใหม่

* อาจารย์ประจำภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นทฤษฎีทางเศรษฐกิจที่ช่วยยกระดับให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการด้านเกษตรกรรมอย่างแท้จริง พระองค์ท่านได้ทรงริเริ่มกำหนดทฤษฎีใหม่เพื่อเป็นแนวทางที่สร้างคุณค่าของความเป็นเกษตรกรไทยที่สามารถสร้างความหวัง สร้างงาน สร้างฐานะทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าแบบยั่งยืนตามวิถีชีวิตประเทศเกษตรกรรม ช่วยเหลือเกษตรกรในการกำหนดกระบวนการคิด สร้างวิถีชีวิตใหม่ให้กับสังคมที่ประสบปัญหาหลายด้าน ส่งเสริมให้เกิดการออม ไม่ทอดทิ้งอาชีพภาคเกษตรกรรม ผูกพันวัฒนธรรมวิถีชีวิตทางการเกษตรที่เลี้ยงปากท้อง สร้างสายใยผูกพันดูแลบุพการี ลูกหลานเกิดความรักความอบอุ่นในครอบครัว สร้างงานในพื้นที่เพาะปลูก พัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร สาระสำคัญทฤษฎีใหม่ตามพระราชดำริ สร้างความเข้มแข็งให้ประชาชนรู้จักตนเอง (Self Knowledge) พึ่งพาตนเอง มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ทำกิน แหล่งน้ำ เพื่อให้คนยากจนในชนบททำการเกษตรแบบพอมีพอกินและเหลือไว้จำหน่าย ทำให้ครอบครัวไม่อดอยาก สามารถช่วยตนเองได้อย่างแท้จริง สร้างความรักความผูกพันต่อสิ่งแวดล้อม พัฒนาให้เกษตรกรเข้าใจความสำคัญขององค์ความรู้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักการประหยัดและออม มองอนาคตที่สดใสที่เหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมส่วนรวม สร้างคุณค่าทางครอบครัวและสังคมในชนบทมากที่สุด

ปรัชญาทฤษฎีใหม่เศรษฐกิจพอเพียง

ระบบแนวความคิดที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาสังคมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ มุ่งเน้นและยึดทางสายกลางบนพื้นฐานของความสมดุล รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักประมาณตนอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันสังคมโลก เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตเพื่อมุ่งให้เกิด การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีความสุขตามวิถีความเป็นคนไทย ซึ่งมีปรัชญาในการสนับสนุนระบบเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ (ประเวศ วะสี. 2542)

1. ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่งเสริมสนับสนุนให้คนไทยมีความสุข สามารถพึ่งตนเองและก้าวทันโลกโดยการรู้จักรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทยไว้ สามารถเลือกใช้ความรู้และเทคโนโลยีได้อย่างคุ้มค่า เหมาะสม มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี มีความยืดหยุ่นและพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต
2. ยึดแผนบูรณาการแบบองค์รวม กระบวนการในการบูรณาการของชีวิตเป็นองค์รวมของการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและธรรมชาติอย่างมีความสมดุล มีการพึ่งพาอาศัยและส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีการพัฒนาทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่มีบทบาทและสำคัญที่สุด
3. ยึดการพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คุณลักษณะของคนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่

ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

4. ยึดการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งและมีคุณภาพ ส่งเสริมพัฒนาสังคมให้ดีมีคุณภาพ มีความเที่ยงธรรม โปร่งใส ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพสมบูรณ์ ส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้ เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมความรัก ความสมานฉันท์ และความเอื้ออาทรที่ดีต่อกัน และเป็นสังคมที่มุ่งฟื้นฟู สืบสาน ถำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ ศิลปะ และวัฒนธรรมไทย

ขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวคิดทฤษฎีใหม่

แนวคิดทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง มีขั้นตอนสำคัญในการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. การจัดสรรที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ให้เกษตรกรแบ่งประโยชน์การใช้ที่ดินทำกินออกเป็น 4 ส่วน คือ พื้นที่สระน้ำกักเก็บไว้ใช้ร้อยละ 30 พื้นที่เพาะปลูกข้าว ร้อยละ 30 พื้นที่ใช้ปลูกพืชผักสวนครัว ผลไม้ พืชไร่ ร้อยละ 30 และพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัย ถนน โรงเรือน ร้อยละ 10

2. การพัฒนาให้ได้ผลการดำเนินงานที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จะต้องรวมพลังกันในรูปกลุ่ม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น สหกรณ์ ชมรม สมาคม สนับสนุนการตลาด การศึกษา สังคม อนามัย ศาสนา และสวัสดิการทางสังคม

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยมีการติดต่อประสานงานจัดหาทุนและแหล่งเงิน เพื่อมาช่วยพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นโดยเกษตรกรต้องขายข้าวได้ในราคาสูง ไม่ถูกกดราคา ประชาชนทั่วไปสามารถซื้อข้าวได้ในราคาต่ำ เพราะซื้อได้โดยตรงจากเกษตรกรที่ผลิตและขายเอง โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง รู้จักการค้าขาย การตลาด เป็นต้น

หลักการแนวคิดใหม่ (นามลักษณ์ของทฤษฎีใหม่)

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำรินี้ มีมิติที่น่าสนใจยิ่งทางความคิด เป็นทั้งหลักการและแนวคิดใหม่ เป็นพระราชดำริที่มีความยิ่งใหญ่ทางความคิด 9 ประการ ตามแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้ (ชัยอนันต์ สมุทรวนิช. 2533)

1. เป็นแนวคิดที่ก้าวทันความคิดแบบตะวันตก ซึ่งมีอิทธิพลต่อทฤษฎีและวิธีปฏิบัติทางการพัฒนา คือ ความคิดแบบตะวันตก มีลักษณะเป็นเอกนิยม ผู้คิดเป็นผู้ปฏิบัติเองจากความรู้และประสบการณ์ตรง (Uniformity) แต่พระราชดำริทฤษฎีใหม่เป็นพหุนิยม (Plurality, Multiplicity, Multiple) ทั้งในแง่การคิด (Thinking) และการปฏิบัติจริง (Doing) เป็นแนวคิดสร้างสรรค์ที่แสดงถึงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ท่าน ด้านระบบความคิดที่เชื่อมโยง สัมพันธ์กับสภาพความจริงในการประกอบอาชีพของเกษตรกรเพื่อเกษตรกร

2. เป็นแนวคิดที่ก้าวทันความคิดแบบวิภาษวิธี (Dialectical) ซึ่งถือว่ามีหลักการ การสังเคราะห์ในระบบ โดยเห็นธาตุหรือส่วนที่คุณลักษณะเหนือกว่า มีพลังแรงกว่าเมื่อแย้งกับธาตุ หรือสิ่งที่ด้อยกว่า ที่จะมีการปรับเปลี่ยนให้ธาตุ หรือส่วนเดิมแปรผันในเชิงคุณภาพไปเป็นธาตุหรือส่วนซึ่งมีคุณลักษณะใหม่ ทฤษฎีใหม่แตกต่างไปจากความคิดดังกล่าวตรงที่ว่าทฤษฎีใหม่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกับการผลิตทางเกษตรอุตสาหกรรมหรืออุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูงหรืออุตสาหกรรมประเภทการให้บริการได้โดยไม่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเกษตรพอเพียงไปเป็นการผลิตรูปแบบอื่น

3. เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ ทำให้เห็นจริงได้ จึงเป็นทฤษฎีที่ฝึกประสบการณ์เป็นเนื้อเดียวกันกับการปฏิบัติ เรียนรู้โดยการปฏิบัติ ลงมือกระทำด้วยตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

4. เป็นทฤษฎีที่มีคุณค่า มีความง่ายตาย ไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

5. เป็นทฤษฎีที่มีการนำประสบการณ์ของไทยและลักษณะสภาพแวดล้อม ลม น้ำ อากาศ การเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาล วิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานการณ์เฉพาะหน้าและอนาคต ตลอดจนจุดเด่นของชีวิตความเป็นอยู่และการผลิตของไทยซึ่งเป็นประเทศผลิตธัญญาหาร และมีส่วนเกินทางการผลิตธัญญาหารมารวมกันขึ้นเป็นทฤษฎีใหม่ โดยนำความสำคัญของแหล่งน้ำที่มีต่อชีวิตมาจัดการเป็นพิเศษ

6. เป็นแนวคิดที่ทันสมัยและได้จังหวะเวลาเหมาะสมในการเตือนให้ผู้มีบทบาททางการจัดทำและดำเนินการตามนโยบายและแผนพัฒนาประเทศไปสู่ความสำเร็จที่มั่นคงยั่งยืน

7. เป็นแนวคิดที่แฝงไว้ซึ่งปรัชญาในการดำรงชีพและดำรงชาติ มิใช่เป็นแต่เพียงทฤษฎีทางเศรษฐกิจหรือทฤษฎีด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่เป็นทฤษฎีแบบองค์รวม (Holistic Theory) เพราะมีหลายมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และปรัชญาการดำรงชีวิต อีกทั้งยังมีผลในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแห่งความพอ และความพอเพียงอีกด้วย

8. เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้ยากไร้มีพลัง เข้าใจถึงความเป็นจริง ไม่มีปมด้อยหรือท้อแท้ รอคอยโชคชะตาราคี เพราะผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขได้ตามอัธยาศัย และเข้าใจหลักของสันโดษ มีสติที่มั่นคง ไม่มองหรือทับถมว่าเป็นผู้ด้อยพัฒนาหรือมีปัญหา เป็นขวากหนามของการพัฒนาสังคม

9. เป็นแนวคิดที่ปลอดจากการเมือง ผลประโยชน์ และอุดมการณ์ จึงเป็นทฤษฎีใหม่ที่มีความเป็นสากล สามารถนำไปใช้ได้โดยปราศจากข้อข้องใจ

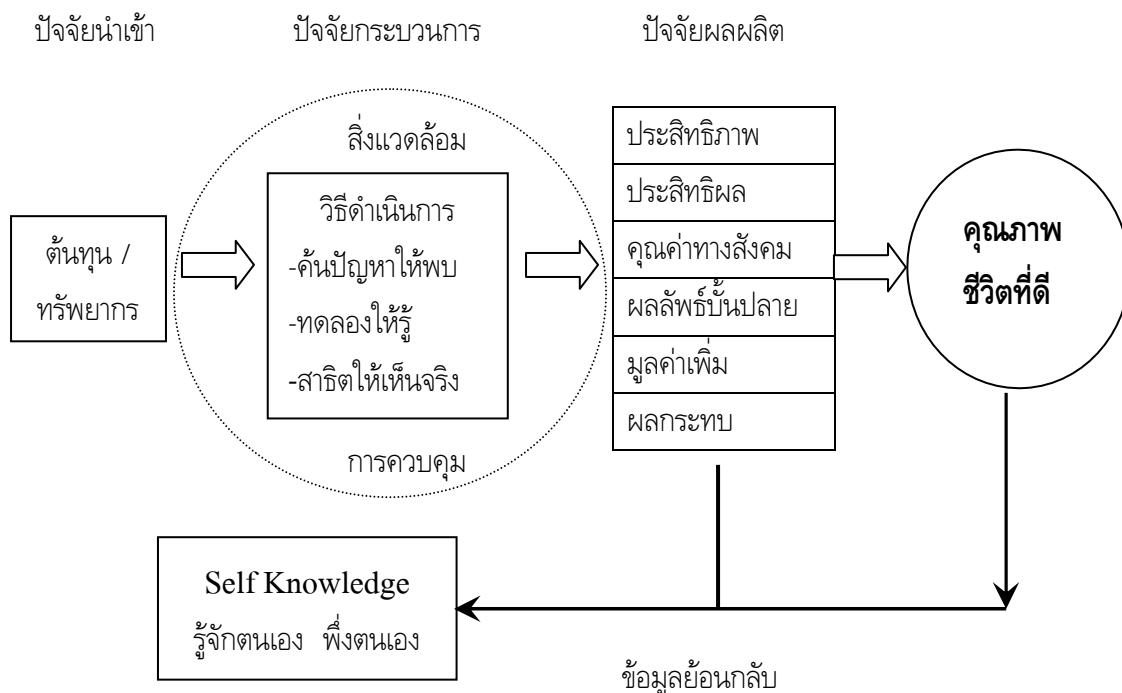
จากแนวความคิดที่มีความสำคัญทั้ง 9 ประการของทฤษฎีใหม่เศรษฐกิจพอเพียงนี้ เรียกว่า “นามลักษณะของทฤษฎีใหม่” มีสาระสำคัญที่สนับสนุนส่งเสริมให้การปฏิบัติงานสำเร็จ และเกิดคุณค่า ดังนี้ (ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. 2533)

- ความหลากหลาย (Multiple , Diverse)
- การร่วมหน้า (Co-existing)
- การร่วมคิด – ร่วมทำ (Thinking – Doing)
- ความเรียบง่าย (Simple)
- การผสานทุกส่วน (Integrating)
- ความควรแก่เวลาสถานการณ์ (Timely)
- องค์กรมรรอบด้าน (Holistic)
- แรงบันดาลใจ (Inspiring)
- การฝึกใฝ่อุดมการณ์ ที่เป็นสากล (Universal)

การบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้เขียนได้พยายามศึกษา แนวคิดพื้นฐาน และวิเคราะห์องค์ประกอบของทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง โดยศึกษาสังเคราะห์บทความ เอกสาร งานวิจัย สามารถนำมาอธิบายสรุปการดำเนินงานของทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ของพระองค์ซึ่งทรงเปี่ยมล้นด้วยพระอัจฉริยะ เป็นแนวคิดที่ทันสมัยสอดคล้องกับทฤษฎีเชิงระบบ (Systematic Approach Theory) แนวคิดทฤษฎีเชิงระบบสามารถนำไปขยายผลได้ง่ายในเชิงฝึกทักษะปฏิบัติการบนพื้นฐานการบริหารจัดการที่มีกระบวนการสัมพันธ์สอดคล้องต่อเนื่องกันระหว่างปัจจัยนำเข้า ปัจจัยกระบวนการ และปัจจัยผลผลิต เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเห็นรายละเอียดและความสำคัญของกระบวนการของทฤษฎีใหม่เศรษฐกิจพอเพียง ผู้เขียนจึงขอเสนอเป็นแผนภาพประกอบ ดังภาพประกอบ 1

ทฤษฎีเชิงระบบเป็นกระบวนการคิดที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติที่มีการประเมินผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นระบบในการดำเนินงานโดยมุ่งเน้นงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ สำหรับสาระสำคัญที่ผู้ปฏิบัติงานต้องตระหนัก ก็คือ การปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นเน้นการยึดระบบงานไม่มุ่งเน้นยึดคน และการพัฒนาในภาพรวม (Holistic) มุมมองที่สำคัญก็คือ ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ความสัมพันธ์การจัตระเบียบองค์ประกอบที่มีมิติที่สำคัญ ดังนี้

ภาพประกอบ 1 ทฤษฎีเชิงระบบ (Systematic Approach) โครงสร้างการบริหารระบบเศรษฐกิจพอเพียง

มิติที่ 1 ต้นทุน หรือทรัพยากร (ปัจจัยนำเข้า) ที่ใช้ในการดำเนินการเป็นตัวป้อนหรือปัจจัยในการผลิต ได้แก่ ทุน แรงงานคน เงินงบประมาณ พื้นที่เพาะปลูก แหล่งน้ำ เครื่องจักร เครื่องมือเกษตร อุปกรณ์ โรงเรือน แรงงานสัตว์เลี้ยง ต้นพืชต้นกล้า เป็นต้น

มิติที่ 2 วิธีดำเนินการ (ปัจจัยกระบวนการ) เป็นกระบวนการดำเนินงานให้เกิดความสำเร็จ เกษตรกรสามารถกำหนดแผนงานการดำเนินงานทุกขั้นตอนให้เกิดผล เริ่มจากการวางแผนงาน เป้าหมาย ความมั่นคงใจ การจัดระบบการดูแลรักษา การปฏิบัติงาน การควบคุมกำกับ การขาย การตลาด การแปรรูป การประเมินผล การสรุปความสำเร็จ และการเสนอแนะ แต่แนวคิดวิธีดำเนินการของพระองค์ท่านมีความลึกซึ้งในเชิงระบบที่ง่ายในการปฏิบัติ สอดคล้องกับแนวความคิดพื้นฐานของเกษตรกรไทย ที่ปฏิบัติหน้าที่สามารถคิดได้จริง ทำจริง จากนามธรรมสู่รูปธรรม ได้ 3 ยุทธวิธี ได้แก่

ยุทธวิธีที่หนึ่ง ค้นปัญหาให้พบ การศึกษาสภาพแวดล้อม แหล่งดิน แหล่งน้ำ พื้นที่ การเกษตร ตัวอย่าง การค้นปัญหา พระองค์ท่านทรงนำดินเปรี้ยวพรุ้โต๊ะแดง จ. นครราชสีมา มาใส่กระบะ นำเมล็ดพืชต่างๆปลูกลงในกระบะ แล้วใช้เวลาในการสังเกต เพื่อ ศึกษาว่าพืชชนิดใดเจริญงอกงามในสภาพนี้ได้ดีที่สุด ทดลองใส่ธาตุอาหารพืช ศึกษาปัญหาสาเหตุ วิเคราะห์ต้นสายปลายเหตุเกี่ยวกับการเติบโตของพืช ชนิดต่างๆ ศึกษาอย่างต่อเนื่องจนสามารถได้ข้อสรุปถูกต้องชัดเจน จนมั่นใจในการทดลอง จัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่ให้เกษตรกรรับทราบ และนำไปขยายผลอย่างเป็นทางการ

ยุทธวิธีที่สอง ทดลองให้รู้ เมื่อทราบถึงปัญหาสาเหตุจากยุทธวิธีที่หนึ่งมาแล้วก็สามารถนำกระบวนการที่พีชเจริญเติบโตมาสู่การขยายผลในการส่งเสริมเชิงธุรกิจ การตลาด ส่งเสริมพีชที่เจริญเติบโตได้ดีในสภาพดินเปรี้ยว จัดระบบเป็นศูนย์กลางทดลองให้ความรู้แก่เกษตรกร และหน่วยงานที่รับผิดชอบ ต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สรุปผลงานจากการทดลองเพื่อเผยแพร่เชิงวิชาการ

ยุทธวิธีที่สาม สานิตให้เห็นจริง เป็นขั้นตอนการปฏิบัติจริงส่งเสริมการเพาะปลูกที่มีหลักวิชาการ พัฒนาเป็นแปลงสาธิตทุกระดับ ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเผยแพร่ให้เกษตรกรได้เห็นจริงและเกิดการยอมรับ โดยมีศูนย์กลางทดลองการเกษตรตามโครงการพระราชดำริ 6 ศูนย์ กระจายอยู่ทุกภูมิภาค มีเป้าหมายที่ชัดเจน มีกำลังใจในการทำงาน นำไปขยายผลในระดับครอบครัว ระดับชุมชน ร่วมมือกับภาครัฐ พระองค์ท่านเสด็จไปเยี่ยม พร้อมเสนอแนะแก่พสกนิกร ผลผลิตเกิดประโยชน์สูงสุด

มิติที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ (ปัจจัยผลผลิต) เป็นส่วนที่มีความสำคัญเป็นผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล การพัฒนา และการประหยัด แต่บางครั้งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม เกิดมลภาวะ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของเกษตรกร แต่สิ่งที่พระองค์ท่านทรงคิด ทรงตระหนักให้เกิดกับเกษตรกรของพระองค์ก็คือ ผลลัพธ์ขั้นปลาย (Ultimate Outcome) คือ เกษตรกรมีงานทำ มีรายได้ ครอบคลุมเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีฐานะมั่นคง รักถิ่นฐานบ้านช่อง บริหารที่ทำกินอย่างชาญฉลาด สมาชิกร่วมรับผิดชอบในการทำงาน พัฒนาที่ดินให้เกิดประโยชน์ สร้างความสมดุลทางธรรมชาติ รู้จักการแปรรูป การตลาด การจำหน่ายจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP เป็นต้น คุณค่าทางสังคม (Social Value) เกษตรกรรู้จักออม ประหยัด ขยันหมั่นเพียร เสียสละ มีความอดทน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนผลิตผลทางการเกษตร รู้รักสามัคคี เป็นคนดี มีคุณธรรม และจริยธรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ (Self Characteristic) เกษตรกรเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ มีคุณธรรมจริยธรรม พึ่งตนเอง รักการพัฒนาตนเอง ยอมรับการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ผลกระทบ (Impact) การวางแผนดำเนินการในการประกอบอาชีพ เกษตรกรจะต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มองถึงผลสำเร็จ 2 ด้าน คือ ด้านดี และด้านด้อย (สำเร็จและล้มเหลว) ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ ศึกษาปัญหาสาเหตุที่เกิดขึ้นทั้งสองด้านเสมอ มีการวิเคราะห์สังเคราะห์อย่างมีเหตุผล สร้างนิสัยการคิดอย่างชาญฉลาด มีเหตุมีผล

มิติที่ 4 การตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับ (ปัจจัยด้านควบคุม กำกับ ตรวจสอบ) มุ่งเน้นให้เกษตรกรรู้จักการควบคุม กำกับ ติดตามผลการปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอน สามารถปรับปรุงงาน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ สามารถตรวจสอบความเรียบร้อยในกระบวนการต่างๆ ได้อย่างถูกต้องมีคุณค่า สู้ท้าทายเกษตรกรรู้จักตนเอง พึ่งตนเอง และแก้ไขปัญหาเอง เกิดองค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง

หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเสมือนเป็นหลักการหรือมงคลชีวิตสำคัญที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจ เกษตรกรควรจะต้องปฏิบัติเพื่อเกิดคุณค่าความสำนึกที่ดี ดังนี้

1. หลักสร้างค่านิยมความพอเพียง เป็นการสร้างความรู้จักพอให้เกิดขึ้นในจิตใจ ใช้ธรรมความคุมอกุศลมูลตัวเอง ใช้จ่ายอย่างพอเพียง พอใจในฐานะตนเอง และคิดดีมีสติปัญญา
2. หลักส่งเสริมการผลิต รู้จักการใช้ทรัพยากรส่งเสริมการผลิตอย่างมีคุณภาพ ให้เกิดการประหยัด เกิดประโยชน์สูงสุด ลดผลกระทบต่อดิน น้ำ อากาศ นำเทคโนโลยีมาใช้อย่างชาญฉลาด เพื่อลดต้นทุน
3. หลักสร้างคุณค่า อย่าให้ระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ วัฒนธรรมตะวันตกมาทำลายวิถีชีวิตที่ดีงามตามวิถีไทย ยึดคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรม อย่ายึดถือเงินตรามากกว่าคุณค่าความดี สร้างครอบครัวที่อบอุ่น เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกทุกคน

“ความสมดุล” การพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวปฏิบัติตามพระราชดำริได้กำหนดแนวทางปฏิบัติที่เรียกว่า ทฤษฎีใหม่ มีสาระสำคัญเบื้องต้นอยู่เพียง 3 ประการ คือ ประการแรก ผลิตอาหารบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้มีกินอิ่ม ไม่เป็นหนี้ มีเงินออม ประการที่สอง รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน จัดให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบการจัดตั้งกองทุนสหกรณ์ หรือชมรม ประการที่สาม การเชื่อมโยงกับบริษัท ห้างร้านร้านค้าเพื่อแปรรูป ผลิตภัณฑ์ การตลาด การส่งออก สร้างรายได้ให้ดียิ่งขึ้น เป็นสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล ดังนั้นพัฒนาสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์ ไปสู่ความสำเร็จในสถานะสังคมการแข่งขัน นิยมวัดดูตามกระแสสื่อ และอารยธรรมตะวันตก มากกว่าการพัฒนาด้านจิตใจ คุณธรรมจริยธรรม กระบวนการพัฒนาทุกระบบจำเป็นต้องวิเคราะห์ปัจจัยด้านวิถีชีวิต สภาพสังคม ความพร้อม ความต้องการ อาชีพ สิ่งแวดล้อม และภูมิหลังซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของเกษตรกร ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ให้มีความเข้มแข็งในภาคเกษตรกรรม เป็นผู้ผลิตพืชผลการเกษตรขุบเลี้ยงครอบครัวได้ดีมีคุณภาพ จนเจือคนทั้งประเทศ เสมือนครัวอาหารของประเทศ และของภูมิภาค บทบาทหน้าที่ของรัฐบาลจะต้องสร้างระบบการบริหารอย่างมีคุณภาพ ส่งเสริมพัฒนาแนวความคิดสร้างสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ด้านทฤษฎีกับทักษะการปฏิบัติ ประชาชนมีประสิทธิภาพและคุณค่าในการครองชีพ ประเทศชาติจะเจริญอย่างมั่นคง ความสำคัญที่ยิ่งใหญ่ส่งเสริมการพัฒนาครอบครัวและสังคม เกษตรกรจะมีความเข้มแข็งเกิดความสมดุลและเติบโตไปได้ด้วยดี มีความพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. ครอบครัวพอเพียง ทุกครอบครัวมีความพอเพียงเข้าใจสภาพ สถานภาพของตนเอง ตระหนักในความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ประชาชนจะมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันสร้างเครือข่ายทางอาชีพ
2. จิตใจพอเพียง รักและเอื้ออาทรต่อผู้อื่น รู้จักใจเขาใจเรา
3. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมกลุ่มกันภายใต้เงื่อนไขของกติกาที่ทุกคนให้การยอมรับร่วมกันแก้ปัญหา เช่น ปัญหาที่ทำกิน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคมและปัญหาอื่นๆ

4. สิ่งแวดล้อมเพียงพอ รู้จักการใช้ธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ใช้อย่างถูกวิธี เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ
5. มีปัญญาพอเพียง สามารถเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความรู้ สังคมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดจนยอมรับความรู้ใหม่ๆ ที่มีคุณค่า สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง ใช้ชีวิตความเป็นอยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิตแบบไทย พึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนสินค้า ผลผลิตทางการเกษตร อาศัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในชุมชน เอื้อต่อการดำรงชีพและการประกอบอาชีพ เช่น ทำสวนพืชผัก สวนผลไม้ ปศุสัตว์และอื่นๆ
7. มีความมั่นคงพอเพียง เมื่อทุกอย่างพอเพียงเกิดความสมดุลด้านรายจ่าย รายรับ ระดับความต้องการสอดคล้องกับสภาพปัญหาของครอบครัว ก็จะเกิดความเป็นปกติ มั่นคงและยั่งยืน

บทสรุป

ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ยึดทางสายกลางบนพื้นฐานของความสมดุลพอดี รู้จักประมาณอย่างมีเหตุมีผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และความเป็นอยู่ที่ดีมีสุขของคนไทย สร้างสังคมให้มีประสิทธิภาพมีคุณภาพชีวิตที่ดี การพัฒนามีแนวทางปฏิบัติสอดคล้องตามแผนการศึกษาแห่งชาติที่สำคัญ คือ

1. ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ให้คนไทยทุกคนมีความสุข รู้จักพึ่งตนเอง ก้าวทันสังคมโลก รักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทยไว้ สามารถเลือกใช้ความรู้และเทคโนโลยีอย่างคุ้มค่า เหมาะสมมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี มีความยืดหยุ่นพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ควบคู่กับการมีคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต
2. เป็นแผนบูรณาการแบบองค์รวม ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ศิลปะ ศาสนาวัฒนธรรมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างมีความสมดุล พึ่งพาอาศัย ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่มีความสำคัญที่สุด
3. พัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมมีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
4. พัฒนาสังคมให้เข้มแข็งและมีดุลยภาพ เกิดสังคมคุณภาพ ที่มีความเที่ยงธรรม มั่นคง โปร่งใสประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ เกิดสังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้ที่ทุกคนทุกส่วนในสังคมมีความใฝ่รู้และพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ และสุดท้ายเกิดสังคมแห่งความสามัคคีกัน มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทฤษฎีใหม่ระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นยุทธศาสตร์มีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมไทย ภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติต้องพัฒนาควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่อง โดยปกติเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่อต่าง ๆ ได้อีก เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล และเศรษฐกิจบูรณาการ แนวคิดและการปฏิบัติสามารถส่งเสริมคุณค่า

ความเป็นไทยให้มีจิตสำนึกในความเป็นคนไทย และนำวิชาการสมัยใหม่มาประยุกต์ให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาไทย วิถีชีวิตไทย เสริมสร้างจิตสำนึกให้เกษตรกรรู้จักคุณค่า คุณประโยชน์ของพื้นดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ดินฟ้าอากาศ ธรรมชาติที่ดั่งาม มุ่งสร้างงานภาคเกษตร เร่งผลผลิตพืชผลทางการเกษตรให้เพียงพอ มีกินมีใช้ เหลือจำหน่าย พึ่งตนเองอย่างชาญฉลาด ภาคภูมิใจในคุณค่าของตนเอง สอดคล้องกับคำกล่าวอมตวาจาของบุพการีที่กล่าวว่า “วัตถุ เงินทองเป็นของมาया พืชผักข้าวปลาเป็นของจริง” เชื่อว่าถ้าหากคนไทยตระหนักและนำหลักการ “การบริหารระบบเศรษฐกิจพอเพียง” มาปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจริงจัง สามารถสร้างเศรษฐกิจไทยให้มีความเข้มแข็งยั่งยืน สามารถลดหนี้สินครัวเรือนและบุคคล ประชาชนพึ่งตนเอง เพิ่มศักยภาพในการออม สร้างคุณค่าทางสังคมตามแนวทางพระราชดำริของล้นเกล้าที่ทรงห่วงใยพสกนิกร รัฐบาลส่งเสริมพัฒนาสถาบันหลักทางสังคมจะมีความมั่นคงเข้มแข็ง เกิดความสงบสุข เกิดการเรียนรู้ในตนเอง การรู้จักตนเองช่วยเหลือสังคม ประเทศชาติก็จะเจริญมั่นคงในที่สุด.

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). **จอมปราชญ์นักศึกษาศาสตร์ : สังเคราะห์ วิเคราะห์และประยุกต์แนวพระราชดำริด้านการศึกษาและการพัฒนาคน**. กรุงเทพฯ : ซัคเซสมีเดีย.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2533). **รัฐกับสังคม : ไตรลักษณ์ไทยกับพหุสังคมสยาม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2526). **ทฤษฎีแนวความคิด**. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์.
- ประเวศ วะสี. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม**. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- ไพลิน ผ่องใส. (2531). **การจัดการสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่ง แก้วแดง. (2542). **ปฏิวัติการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, องค์การมหาชน. (2544). **มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สงบ ประเสริฐพันธ์. (2543). “กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา,” **วิชาการ**. 3(8) : 47-48.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2549) : ฉบับสรุป**. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- อมรวิรัช นาคธรรม. (2540). **ในกระแสแห่งคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : พี พี พริ้นติ้ง.